

Hitközségi hírmondó

A zsidó esküvő – a haszene, héberül hatuná –, a fiúgyerek körülmetélése – a brit milá, mivelénk egyszerűen „brisz” – és az elsőszülött kiváltása, a pidjon habén, olyan mozzanatai a zsidó életnek, melyek gyökerei részben vagy teljes mértékben a Tórából fakadnak. Ezzel persze semmi újat nem árultam el, mint azzal sem, hogy mivelénk, a zsidó végvárok egyikén, sajnos nem gyakoriak ezek a megható, felemelően vidám események. Az okát ne keressük, örülünk annak ami számunkra megadatott, arra a megtiszteltetésre, hogy egyazon család mindhárom esemény helyszínéül hitközségünket választotta. No, lássuk csak!

Mazi és Shai zsinagógánkban tartott haszenejéről a Sófár 2017. augusztusi száma méltóképp tudósított. Néhanapján hallottunk róluk, ha hazajöttek Izraelből szerét ejtették egy-egy sabbati látogatásnak. Egy ilyen alkalommal szemmel látható volt, hogy – hála az Örökkévalónak – közeledik gyermekük világra jövele. 2018. december 5-én megszületett a család első gyermeke, egy fiúgyerek! Ez per-

sze azzal járt, hogy a család megszervezte a brit milát, melyről a zsidó vallást kevésbé ismerők számára annyit „elárulunk”, hogy a brit szó szövetséget, a milá a körülmetélést jelenti. A fiúgyereket a születését követő 8. napon körülmetélik, zsidó nevet kap, tagjává válik Ábrahám Szövetségének. A 8-as szám sem véletlen, az a szám, mely örökkön, örökké megszakítás nélkül írható. Maga a beavatkozás 10-15 másodpercnyi, szakavatott, vallásos zsidó férfi, a mohél végzi. Gyakorta a gyerek észre sem veszi, hogy „megrövidítették” – ahogy ezt régen a falusi zsidók mondták –, ha igen, az anyatej megnyugtatta. A gyermek Asher Gáriel ben Shai nevet kapta. A rabbinikus teendőket Deutsch Péter rabbi látta el, a mohél, Ráv Hánuká Izraelből jött, a kvater – aki a gyereket az ölében tartja – Winkler Miksa volt.

A zsidó fiúgyermek élete 30. napján újabb fontos esemény főszereplője. E napon az apa elsőszülött fiát kiváltja egy kohéntól. **A Tóra tanítása szerint Izrael elsőszülött fiai I-ten szolgálatára lettek kijelölve.** „Izrael az én el-

sőszülött fiam” (2Mózes 4:22), mely az Egyiptomot ért 10. csapás során pecsételődött meg azzal, hogy a zsidó elsőszülötteket a csapás elkerülte. A Tóra ezért rendelkezik – 4Mózes 18:15-16 – az elsőszülött kiváltásáról. Mivel I-ten szolgálat később a Lévi törzsből származó kohének feladata lett, így ők rendelkeznek az elsőszülöttel, tőlük válthatja ki az apa a fiát „5 ezüst sékelért”. Asher Gáriel Shai kiváltására január 5-én délután került sor. Az a megtiszteltetés ért, hogy a hitközség kohén tagjaként a szertartást én vezethettem. A kiváltás rituáléjának rövid lényege: a kohén és az apa közötti rövid kérdés-felelet, az azt követő apai áldások, a kohén áldása a gyermekre és a szóló levére. A pidjon habén alkalmából IlIKE és János, a boldog nagyszülők, vendégül látták közösségünk tagjait.

Már csak szűk 13 évet kell várnunk Asher bár mievájára, de figyelembe véve azt, hogy vallásos zsidó férfiként bizonyára korán fog nőszülni, készülünk a haszenére is!

Kertész Gábor

Tóth-Ábri Péter fotói a Brit milá – felső sor – és a Pidjon habé alkalmából készültek

Purimi „pásztorjárás” Csekén

Kass János: Purim (Zsidó ünnepek, 1992)

Forrás: Galéria Savaria online piactér (a Galéria Savaria engedélyével)

A magyar zsidó folklór különleges adaléka annak a purimi eseménynek a leírása, mely Kölcsey Ferenc unokahúgának, Kölcsey Antóniának¹ naplójában² olvasható. A napló Kölcsey Ferenc halálának 100. évfordulóján, 1938-ban jelent meg. Nem véletlen, hogy a Magyar Zsidó Szemle 1940. évi számában Waldapfel Imre *Purim-játék Csekén 1839-ben* címen, tudományos megközelítésben méltatta a naplórészletet, hangsúlyozva annak földrajzi és néprajzi hitelességét.³ A cikk két részletet idéz a naplóból, mi most a naplórészlet teljes terjedelmében, eredeti nyelvezetben és helyesírással közöljük.

„Mártius 1.

A 'sidók ma Hámán ünnepét ülték vagy inkább futották meg. Minden 'sidó nagy vigalomba vala 's jó napot csinált magának. Nehányan pásztoroknak öltözködének, 'siros gubák- 's bundákba, és egy lovag 'sidót kísérének, ki mindenféle rongyokkal beagatva vala; örömrivalgásokkal futottak utánna a' 'sidó gyermekek is. E' különös menet végig jár a' falut, 's minden Abrahám unokája háza előtt megállott, hol kész lakoma várá őt. Ők mindnyájan boldogok voltak ma, boldogabbak, mint bár milly örömtias ur a' velencei, vagy római Carnevalba. Így a' boldogságot nem lehetne meghatározni, azt csak kinekkinek érzéséből vagy fogalmából áll.

Hámán az egyiptomi királynak volt udvarnok. Alnok kárörömös lelke gyűlölé az akkor egyipti szolgáltság igája alatt süllyedt 'sidó népet és számtalan kinokat szerze neki. Később felbillent a' nyomorú udvarnok szerencse mérlege és a' királyné – ki 'sidónő vala – hatása által megöletett 's legalább egy időre meglőn az izrael népe szabadulva. Ekkor öröm-ünnepet tartának a' 'sidók 's tartanak még most is. Ők még mindég meg tudák tartani nemzetiségüket, 's olly sok száz évek után is hiven őrzék azt. Sok 'sidó inkább veszténé éltét mint sem nemzetisége bélyegiről lemondjon. És ezt ők olly házakba teszik hol létöket is drágán kell fizetniök.

Mindég megindulást 's mozgalmat érzek keblemben midőn 'sidót szenvedni látok, 's örömet akkor ha boldognak vélem őt lenni. Ma is midőn hallám vídamságokat ez embereknek, részvét könnye szökött szemembe.”

A naplórészlet tudományos értékéből – mint azt Waldapfel írja – semmit nem von le, hogy Kölcsey Antónia szerint Hámán „egy egyiptomi királynak volt udvarnok”. Mint az sem, hogy Eszter könyvében pásztorokról nincs szó.

Annál inkább elgondolkodtató, milyen mély empátiával ítéli meg a nemesi származású Antónia a reformkorban – évtizedekkel az emancipációs törvény megjelenése előtt – „'sidó” honfitársait.

¹ Kölcsey Antónia (1821–1876), Kölcsey Ferenc unokahúga Csekén született, s férjhezmenetelig ebben a kis faluban élt. Naplóját 1838-ban kezdte írni, miután hazatért Pestről, Tánцер Lilla leánynevelő intézetéből. Antónia bejegyzései értékes kordokumentumok. E művelt, nyíltszívű, érett gondolkodású lánynak a szemszögén át nemcsak a 180 évvel ezelőti kis szatmári falu mindennapjait ismerhetjük meg, de egy kicsit bepillantathatunk a kor irodalmi és társadalmi életébe is.

² Kölcsey Antónia naplója. Magyar Hirmondó sorozat, Budapest, 1982. 46–47. oldal

³ Magyar Zsidó Szemle, 1940/4–12. szám. 250–251. Arcanum Digitális Tudománytár

Az oldalt szerkesztette Kertész Gábor

Purimi ünnepség Nyíregyházán

Március 20-án, szerdán 17.00 órakor
mincha, maariv ima,
majd a Mögilat Eszter felolvasása.

Március 21-én, csütörtökön 17.00 órakor
mincha, maariv ima,
purimi ünnepi műsor és vacsora.

Lelki zsidók a Székelyföldön

Marosvásárhely után, Balavásárnál kell letérni Erdőszentgyörgy felé, s onnan – bár az út állapota gyalázatos – már nincs messze Etéd. 1990 nyarán, fél évvel a romániai fordulat (forradalom?) után igyekszünk Zoltán barátomékhöz. Balra egy falu, meg is kérdezzük az arra ballagó atyafit: Ez már Etéd? Nem, ez Böződújfalu – volt. Ekkor tűnnek fel a bedeszkázott ablakok, a vízbe roskadt torony, a néhány kóbor tyúk, s zúg a fülünkben a fülsiketítő csönd.

Romániában 1988-ban kezdődött a Ceausescu által elrendelt falurombolás, ennek volt első áldozata Böződújfalu. A Küsmöd folyócskát vagy inkább patakot völgyzáró gáttal rekesztették el, a készülő víztározónak esett útjába a falu, ezért lakóinak többségét kitelepítették, a települést, annak templomait elárasztották, mindössze a felső részen maradt meg néhány tucatszámú ház.

Miért mesélem el mindezt? Később tudtam meg, hogy legtovább itt éltek a székely szombatások, ez a falu volt a „zsidók” egyik fő helye. Történetük a reformáció idejére nyúlik vissza, amikor a vallásszabadság jegyében, a megtisztulás jelszavával a 16. század végén, a 17. század elején szerte Erdélyben sok hívet szerettek, a szombatosság az elnyomottak, a szenvedők, az üldözöttek vallása lett. Sokat visszaállítottak a zsidó vallásnak az ókeresztény korokban eltörölt törvényeiből (például a heti ünnepeket nem vasárnap, hanem szombaton tartották), Jézust embernek, ám az egyetlen és igaz Messiásnak hitték, szent könyvnek csak az Ószövetséget tekintették. A keresztény tradíciókkal teljesen szakítva kóser ételeket ettek, disznó helyett libát hizlaltak, s a „székely zsidók” a magyar családnevük mellé ősi bibliai, zsidó

neveket vettek fel (Ábrahám, Mendel, Lévi, Naftali stb.).

Legkiválóbb vezetőjük a Bethlen Gábor idején főkancellár Péchi Simon volt, aki jól ismerte a héber nyelvet is. Később, 1621-ben eljárás indult ellene, bebörtönözték, s csak 1624-ben szabadult. Neki tulajdonítják a szombatosság elterjedését (1620 körül mintegy húszezer székely tért át), s ezen belül a zsidó jelleg megerősödését. A legkiválóbb hebraisták egyike volt – írja egyik méltatója. 1638-ban, I. Rákóczi György idején mint „zsidózót” ismét elítélték, jószágait lefoglalták. Erről szól a Böződújfaluban született író, újságíró Kovács András *Vallomás a székely szombatások perében* című könyve, amely 1981-ben jelent meg a Kriterion Kiadónál.

A székely szombatások egy része a 17. században az üldöztetések elől Törökországba menekült, a maradék zöme az emancipációs törvény (1868) után áttért a zsidó hitre, a faluban 1874-ben zsinagógát is építettek maguknak. A zsidótörvények miatt a 40-es években sokan az unitárius egyházhoz csatlakoztak. (Degré Alajos miniszteri biztos lehetőséget kínált a kitérésre.) A vészkorszakban sokakat a marosvásárhelyi gettóba vitték, s az auschwitzi koncentrációs táborban pusztították el őket. Izrael állam megalakulása (1948) után a túlélők közül többen Jaffában, Haifában telepedtek le, kereskedőként próbáltak boldogulni.

A Küsmöden született író, Szávai Géza *Székely Jeruzsálem* címmel 2000-ben írt esszéregényt az identitásról. Ebben olvashatók az alábbiak: „Vérséگیleg semmi közük nem volt a zsidókhoz. Lelki zsidóknak vallották magukat.”

Fekete Antal

A böződújfalui székely zsidók a zsinagógában

A zsidó hitre tért böződújfalui szombatások zsinagógája

A szombatások különös vallása íróink fantáziáját is foglalkoztatta. Kemény Zsigmond *A rajongók* című regényében a szombatások üldöztetésének korát idézte fel, Jókai Mór *A jövő század regénye*, *A barátfalvi lévita* és az *Egy az Isten* című művében, Móricz Zsigmond pedig az *Erdély-trilógiában* írt róluk. Péchi Simon alakja drámák ihletője is volt: Somló Sándor *A szombatások*, illetve Páskándi Géza a *Szekértől elfutott lovak* című drámájának ő a főhőse.

„A közvitéz levette érc fővegét.

Homlokát akarta látni a király. A homlok az, amire az emberi jellem titkai vannak felírva: a homlok tud legtöbbet beszélni.

S ez a homlok nagyon jól egészíté ki az arcot. Egy valódi Mózes-fő állt a király előtt, kétfelé omló sűrű hajával, izomtéljes, nagy, széles homlokával. Csak a fénysugár szarvak hiányzottak róla. Talán még azok is megjönnek.

– Mi önnek a neve? – kérdezé a király.

– Tatrangi Dávid.

– Zsidó?

– Nem. Székelyföldi magyar.

– Azért lehet zsidó. Vannak a Székelyföldön magyarok, kik a szombatot tartják meg, kik a keresztelést nem az atya, fiú, szentlélek, hanem az Ábrahám, Izsák és Jákob Istenének nevében végézik, böjtöt és munkaszünetet tartanak zsidó szokás szerint; az újévet a zsidó újév napjától számítják, és neveiket az ószövetségből veszik csupán, s ezért minden felekezettől üldözve vannak. Ön nem a „szombatások” közül való?

Az ifjú még halványabb lett.

Halk, mély, csaknem zúgó hangja volt: zengő suttogás.

– Ha mondanám, hogy az vagyok, nem volnék az: mert ők titkot nem mondanak ki.

– De én önnek legfőbb bírāja vagyok – szólta a király szigorúan –, ki előtt senkinek titokkal nem szabad bírni.

– Igaz – szólta az ifjú –, de egyúttal legfőbb egyházfőm, kinek a gyónás titkát nem szabad elárulni. Gyóntam. Igaz.”

(Részlet Jókai Mór *A jövő század regénye* c. művének I. kötetéből (*Jókai Mór munkái. Gyűjteményes diszkiadás*. Unikornis Kiadó, Budapest, 1997. 66-67.)

Hősök vagy áldozatok?

Bo szombatján, január 12-én imatermünkben elhangzott az *Él molé rachamim* ima. Ezzel az imával emlékeztünk azokra a zsidó munkaszolgálatosokra, akik más, politikailag megbízhatatlanokkal együtt fegyvertelenül, munkaszolgálatosként szolgálták a magyar hazát. Létszámuk a hadsereg 10 százalékát jelentette. A magyar haderőt a német hadvezetés alá rendelték, 20 százaléka tartalékos állományú volt, fegyverzetének, felszerelésének minőségéről egymásnak ellentmondó adatokat olvashatunk.

1943. január 12-én a Vörös Hadsereg a Donkanyarban áttörte a frontot, Magyarország elszenvetve a magyar történelem legnagyobb katonai katasztrófáját. Százezernyi volt a hadsereg embervesztése.

A vereség okairól a mai napig egymással ellentétes vélemények, publicisztikák jelennek meg, emlékező beszédek hangzanak el. Olybá tűnik, hogy a történelmi tényeket alárendelik az aktuális politikai széljárásnak.

Közösségünkben az ima a zsidó áldozatok emlékére hangzott el, tisztelegve természetesen a hadsereg minden áldozata előtt.

(Mint azt a helyi sajtóban olvashattuk, egy környékbeli településen megemlékezést tartottak az áldozatok emlékére, ökomenikus istentisztelet keretében. A megemlékezés hely-

színe az az Emlékkert volt, melyet közösségünk tagjainak jelenlétében, aktív közreműködésünkkel adtak át néhány éve, ahol minden évben

elhelyezzük az emlékezés köveit. A megemlékezésre nem kaptunk meghívót.)

K.G.

Mese

Nemecsek Ernő feküdt, szinte mozdulatlanul az ágyban. A takaró is alig emelkedett felette a légvételek során. Arca feltűnően piros volt a láztól. Már két napja szinte semmit sem evett. Szegény anyja friss, borjas tehén tejét próbálta kortyonként belekényyszeríteni. Boka, a jó barát ott állt az ágynál, csak sóhajtozott. Megérkezett az apja, néhány félig kész ruhával a karján, csendben lerakta azokat és várt. Várták az orvost, aki minden percben megérkezhetett az ő fiához, a tiszthez, hisz közlegényből előléptették hősiessége okán. Nagy meglepetésre az orvos nem egyedül jött, vele tartott a védőnő, a körzeti ápolónő. Elővették a különféle kézi műszereket, gyorseszettek. Szinte percek alatt megállapították a tüdőgyulladás kórokozóját. Egy csettintésre megérkezett a modern mentőkocsi, szakképzett ápolókkal. A legfinomabb mozdulatokkal hordágyra tették és elviharozták vele. A szülők és Boka nem győztek csodálkozni, halkán megkérdezték hová vitték? A klinikára, a sürgősségi osztályra – válaszolt a doktor. Szinte nesztelenül nyílt az ajtó. Az újonnan alakult magánbiztosító képviselője toppant be. Hoztam önöknek egy kis gyorssegélyt, mondta és átadott 50.000 forintot. Természetesen elviszem önöket Ernő után, ha őhajtják.

A szülők felszedelőzködtek, megköszönték az orvosnak és segítőknek a kedvségüket, majd beültek az Audiba. Perceken belül megérkeztek a jól felszerelt nyugalmat árasztó klinikára. Körbevették őket az orvosok, a nővérek, az infúzió már csepegett. Nyugtatták,

bíztatták a szülőket, három nap és elfűjük a tüdőgyuladást.

Nemecsek Ernő pedig dupla fityiszt küldött Ács Feriéknek. Szóval ilyen lesz a több biztosító betegbarát egészségügy. Aki hallja adja át.

Dr. Dolinay Tamás

Az írást a szerző 2009-ben megjelent *Forgácsaim 3* című könyvéből jelentettük meg.

Párbeszéd

Haniyeh Hamasz – vezér asztalán cseng a telefon.

– Alú, minu anta?

– Netanjahu vagyok, a szomszédból. Salom!

– Alajkum szalam! Mit akarsz?

– Gratulálok a fejlődésetekhez. Ilyen rövid idő alatt az a majdnem ötszáz rakéta! Nem semmi!

– Hát, igyekszünk, igyekszünk. Hány halottatok van?

– Egy arab embert öltetek meg, de azért pár házát is eltaláltatok.

– A francba! Annak is pont arra kellett lófrálnia! Na, majd legközelebb jobban figyelünk.

– Jut eszembe! Javultak a rakétáitok, messzebbre hordanak, meg a robbanó erejük is nagyobb. Na de a pontosság? Mit szólnál, ha segítenék javítani rajta? Elég jó tapasztalataink vannak.

– Nem akarsz átverni?

– Ne marhászkodj. Szoktalak én átverni? Hát az alagútjaitokhoz nem tőlünk kapjátok a cementet?

Olyan betont csináltak belőle, hogy alig bírjuk szétlőni!

– Hm. Igaz. Apropó! Emlékszel Bibi, a legutóbbi nézeteltérésünk idején, 2014-ben a lányom beteg lett, és itthon nem tudtak az orvosaink segíteni rajta? Rendesen lőttünk titeket, de voltál szíves elintézni, hogy fogadják őt egy tel-avivi kórházban. Üzeni neked, meggyógyult, jól van!

– Baruch ha Sém! Örülök neki! Természetesen bármikor állunk rendelkezésedre. Ha vannak esetleg betegeitek, sebesültjeitek, csak küldjétek őket bátran. Megtesszük értük, amit lehet.

Bár a napokban szétlőttétek a határon azt a mentőállomást, ahol a beteg gyerekeiteket izraeli kórházakba szállító mentőautókat álltak, de oda se neki! Majd helyreállítjuk, és küldünk oda új mentőautókat! Van elég pénzetek, üzemanyagotok? Mert a katariai üzenik, küldenek, ha átengedjük ezeket Izraelen át hozzátok. Természetesen semmi akadály! Csak szóljatok, egy szavatokba kerül!

– Rendben, Bibi, toda raba, sukran dzsazilan! Szeretnék valamit kérni. Meg vagytok örülni ezekkel a kopogtató bombákkal, meg az sms-ekkel, amiket a lakosainknak küldözgettek, mielőtt bombázni jöttök?! Ki látott még ilyet?! Jó, szétlővitek az üres házakat, azokat majd felépítjük a töletek jövő építőanyagokkal, de így egy fia halottunk sincs! Mi a francot mutassunk a világnak, ami a brutalitásotokat bizonyítja?

– Nézd Iszmail, ebben nem segíthetek. Ha halottakra van szükségetek, azokat magatoknak kell produkálni. Van benne gyakorlatotok.

– Igaz. Ma'szalama.

– Lehitraot.

Glück Gábor

EMLÉKEZZÜNK!

150 évvel ezelőtt tanácskozott az első magyar zsidó kongresszus

1868. december 14-től 1869. február 23-ig a magyarországi zsidóság történetében nem mindennapi esemény zajlott: a pesti vármegyeház épületében tanácskozott első kongresszusuk, az Izraelita Egyetemes Gyűlés Most, ezen a kerek évfordulón emlékezzünk meg róla!

A kongresszust a zsidók polgári egyenjogúsításáról szóló törvény (1867: XVII. tc.) szentesítése után egy évvel báró Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter hívta össze, akinek neve elválaszthatatlanul összefonódik a magyar zsidóság emancipációjának kivívásával.¹ A gyűlés célja az volt – ahogyan Eötvös a megnyitó beszédében is megfogalmazta –, hogy az izraeliták „mint önálló és szabad vallásos társulat egyházi és iskolai ügyeiket önmaguk szervezzék és rendezzék”,² azaz a polgári jogokat elnyert zsidók intézményesen is integrálódjanak a modern magyar államba.³

A kongresszus megszervezése során azonban Eötvös nem számolt eléggé annak a helyzetnek a következményeivel, hogy a magyar zsidók körében már jó ideje feszült vita folyt az úgynevezett „hitörök” (ortodoxok) és a „haladók” (neológok) között. A haladók alkalmazkodni akartak a korhoz, a megváltozott körülményekhez, a hitörök viszont – ahogyan nevük is mutatja – féltették ősi hagyományukat.⁴ Eötvös reménykedett benne, hogy a kongresszuson ez a két tábor egyezsége jut: „Lehetnek önközött eltérő nézetek a zsidó testületek külső szervezetére nézve, lehet, hogy vannak, kik a vallásos szertartásokról eltérően, talán éppen ellentétesen gondolkoznak; de nem hiszem, hogy legyen valaki e gyülekezetben, ki mindnyájukkal egyenlő hévvel ne óhajtana, hogy az izraeliták ne csak mint egyének, hanem összesített erővel mozdíthatassák elő a közös haza érdekeit” – fogalmazta meg a megnyitójában. Ki-

Blóvin József

Báró Eötvös József (1867)

Forrás: Nefejejts, 1867/4. (Melléklet)
https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nefejejts_1867/?pg=46&layout=s

fejtette továbbá azt is, hogy a kormány a kongresszust „csupán az izraelita vallástestületek szervezetének és hatáskörének megállapítására és a közoktatás rendezésére” hívta össze, „a hitelvek és vallásának tanácskozásainak tárgyát nem képezik”.⁵ A kongresszuson azonban a két-féle nézetet valló tábor nem tudta összehangolni álláspontját, és az ortodoxok többsége a február 5-i ülésnapon elhagyta az országos gyűlést. A résztvevők így nélkülük szavazták meg a községe szervezeti javaslatot, a további öt nap alatt pedig megtárgyalták az iskolaszervezet és a jövő

kongresszus szabályzatát is.⁶ Az elfogadott szabályzatot Ferenc József 1869 nyarán szentesítette, s szeptemberben már érvénybe is lépett.

Mivel az ortodoxok a nélkülük kialakított szabályzattal nem érthettek egyet, azt nem fogadhatták el, az országgyűlés nem tehetett mást, 1870 márciusában a vallásszabadságra hivatkozva utasította Eötvöst, hogy függesse föl a kongresszusi szabályzat érvénybe léptetését. A miniszter ezt meg is tette. Az ortodoxok pedig külön szabályzatot dolgoztak ki saját maguk számára, melyet 1871 novemberében – már Eötvös József halála után – rendeleti úton ismertek el. Ezzel megtörtént a magyar zsidóság végleges szervezeti szétválása a neológ és az ortodox irányzatra.⁷

Voltak olyan izraelita hitközségek is, melyek egyik irányzathoz sem csatlakoztak. Ők a kongresszus előtti állapotot szerették volna fenntartani, saját magukat „status quo ante” (‘azt megelőző állapot’) irányzatnak nevezték. Nem köteleződtek el egyik szervezet mellett sem, hitközségi autonómiájukat megtartották.⁸ Önálló szervezetüket, a Status Quo Ante Szervezetű Hitközségek Országos Szövetségét azonban csak 1928-ban alapították meg.⁹

Amikor erről a valójában kudarcra végződő kongresszusról most megemlékezünk, úgy gondolom, hogy az idő távlatából s főleg az azóta eltelt időszak történései után nekünk nem Eötvös József politikai kudarcára kell gondolnunk, hanem a szándékát értékelnünk. Egy olyan ember szándékát, kinek működési ideje alatt „nem találunk egyetlen politikai gondolkodót vagy politikust, és pláne nem a két szerepkörben egyaránt kimagasló személyt, aki a zsidók és vallásuk feltétel nélküli és teljes egyenlősége mellett olyan egyértelműen és következetesen kiállt volna, mint ő”.¹⁰

Urbán Terézia

¹ Eötvös József 1840-ben, a főrendiházban szenvedélyes hangú felszólalásában érvelt a zsidók egyenjogúsítása mellett, mely témáról egy hosszabb tanulmányt is közzétett *A' zsidók' emancipációjára* címmel (Budapesti Szemle 1. (1840) II. köt. 110–156). Akkor az országgyűlés még nem szavazta meg a feltétel nélküli emancipációt. Amikor a kiegyezés után, 1867-ben ismét napirendre került a zsidók polgári egyenjogúsításának kérdése, a képviselőház és a főrendiház is megszavazta, mégpedig abban a formában, melyben Eötvös József annak idején elképzelte. (Konrád Miklós 2014. Eötvös József és a zsidók. *Történelmi Szemle* 3: 495-509.)

² Eötvös József: *Megnyitó beszéd az Izraelita Egyetemes Gyűlésben*. Komoróczy Géza 2013. „Nekem itt zsidónak kell lenni.” Források és dokumentumok (1965 – 2012). 758.

³ Kőbányai János 2008. *A magyar zsidó értelmiség kialakulása. Emancipáció után I.* - Budapesti Negyed 59. 43.

⁴ Dr. Bakonyi László 1929. Hatvan év előtt. *Magyar Zsidó Szemle* 1-3: 2.

⁵ Eötvös József: Uo. 759.

⁶ Magyar zsidó lexikon 1929. (Szerk. Újvári Péter) 999.

⁷ Konrád Miklós: Uo. 507.

⁸ Peremiczky Szilvia 2016. Status quo - egykor és ma. *Mozgó Világ* 12: 60., Gergely Jenő 2004. Egyházi autonómiák Magyarországon a dualizmus korában (1867–1918). *Történelmi Szemle*. 3-4: 312.

⁹ A szövetség egyházi elnökévé dr. Bernstein Béla nyíregyházi főrabbit választották meg. Nyírvidek, 1929. febr. 26. 4-5.

¹⁰ Konrád Miklós: Uo. 508.

Közgyűlés

Hitközségünk az éves rendes közgyűlését **2019. március 17-én, vasárnap 15.00 órára** hirdeti meg.

Napirendi pontok:

- Elnöki beszámoló a 2018-as év főbb eseményeiről
- Az elmúlt év pénzügyi mérlegének ismertetése, és szavazásra bocsátása
- A 2019. évi pénzügyi tervzet ismertetése, és szavazásra bocsátása
- Egyebek

Kérjük a hitközség tagjait, hogy megjelenésükkel biztosítsák a közgyűlés szavazatképességét.

A szent tekercs

Dicker Béla és Grósz Béla emlékére

2. rész: A szenvedések vége

(A Sófár 2018. novemberi számában megjelent írás folytatása)

Dachauban egy birkaólhöz hasonló épületbe hajtották be az elcsigázott, legyengült foglyokat, ahol emeletes deszkapriccseken emberek feküdtek, sokan közülük keservesen jajgattak. Dicker Béla egy felső priccsen keresett helyet magának. Nem volt könnyű bekéredzkedni két vadidegen ember közé, hiszen senki sem örült, hogy az amúgy is kényelmetlen, szűk helyet meg kell osztani még valakivel. A „betolakodót” általában káromkodás fogadta. Dicker Béla két német politikai fogoly mellett szorított helyet magának, akik elmondták neki, hogy már négy éve vannak ott. Benn iszonyú bűz terjengett, ami nemcsak az épület melletti latrinából származott, hanem a tisztálkodás teljes hiányából is.

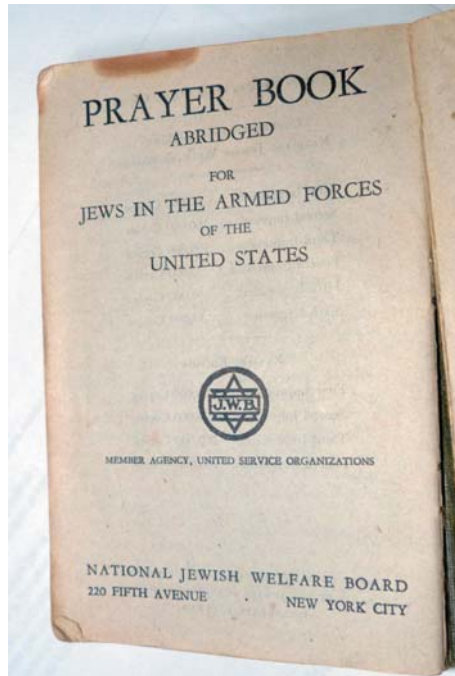
Másnap még sötét volt, amikor üvöltöző kápok rohantak be a barakkba: – Appel! Appel! Sorakozó! Dicker Béla korábbi tapasztalataiból már tudta, hogy a sorakozóknál erősnek és határozottnak kell mutatkozni. Az auschwitzi lágerben még ő figyelmeztette erre ez újonnan érkezőket, most neki tanácsolták ezt a társai. Az appel során az SS-katonák kiválogatták azokat a szerencsétleneket, akik már nem voltak képesek dolgozni, és kivégezték őket. Dicker Béla most már értette, miért sírt és jajgatott anyni ember a barakkban az előző este. Ők már tudták, hogy a sorsuk meg van pecsételve. Ezután a reggeliért álltak sorba. Egy darab kenyeret és valami meleg lötytyöt kaptak, amit kávénak neveztek. Dickert a német fogolytársai figyelmeztették, hogy ne igya meg a kávé, mert baja lesz tőle. A kenyérnek olyan íze volt, mintha fűrészporból készült volna.

A következő hetekben egyre nagyobb volt az eshetősége annak, hogy Dicker Bélát a reggeli appelen alkalmatlannak találják munkára, mert az állapota rohamosan romlott. Éhezett, és olyan mértékben volt kimerülve, hogy már elviselhetetlen volt. Grósz Bélával annak idején megígérték egymásnak, hogy túl fogják élni a tábort, ez azonban egyre valószínűtlenebbnek tűnt.

Április vége felé egyszer csak nem volt több appel, az SS-tisztek eltűntek a táborból, a kutyákat bezárták a ketrecekbe. Ennivaló azonban alig volt. Szerete a táborban és a barakkokban halottak hevertek, haldoklók kínlódtak.

Április végén érkezett meg az amerikai hadsereg. Addigra már a hónapok óta tomboló tifuszbajjárvány miatt nagyon sok volt a halott, de maradtak túlélők is. Az amerikaiak nagy szívséggel kórházakat rendeztek be, ahol orvosok és ápolók próbálták menteni a túlélőket. Dicker Béla nem tudott semmit a tábor felszabadításáról. Amikor az amerikaiak megérkeztek, ő már súlyos betegen feküdt a mocsos barakkban, és készült a halálra. Kivette a kis tekercsét a ruhájából, és egy darab ronggyal a kezéhez kötözte azt. Ezzel a szent tárggyal a kezében akart meghalni. Ezután elmondta a kaddis imát.

De az Örökkévalónak más tervei voltak vele.

Az amerikai háborús katonai imakönyv, melyet a kis tekerccsel együtt Dicker Béla ajándékozott Arinak (fotó: Ari Toth Miller)

Állítólag két napig volt eszméletlen. Amikor felébredt, egy kórházi ágyon találta magát, párna volt a feje alatt, rajta egy vastag takaró. – Ha ez a halál, akkor ez gyönyörű – gondolta. Lassan azonban rájött, hogy él, és arra is, hogy a rongyos ruhája nincs meg, és a bakancs, ami olyan jól szolgáltáta eddig, szintén eltűnt. Kezdték emlékezni a táborra, a halálmenetre és Grósz Béla barátjára, akit eszméletlenül hagyott ott egy istállóban. Lassan balra fordította a fejét. A szomszéd ágyon, egy karhosszra tőle, egy hihetetlenül csúnya élő csontváz feküdt. A feje teljesen kopasz volt, a szemei két mély barlangban ültek. – Adj Isten! – mondta a szomszéd magyarul. – Adj Isten! – válaszolt Dicker Béla. – Hol vagyunk? – kérdezte. – A kórházban – jött a válasz. – Kórház? Hirtelen kétségbeesés szorította össze a szívét: – Hol van a kis tekercs? Piros borítás van rajta. A szomszédja végtelen lassúsággal kihúzta vékony karját a feje alól, és a mutatóujjával Dicker Béla feje fölé bökött. A tekercs az ágyhoz volt kötözve, közvetlenül a feje fölött. Micsoda megkönnyebbülés és milyen öröm volt ez neki! Kis idő múlva néhány nővér és egy orvos jött az ágyához, és örömmel üdvözölték őt. Bár Dicker egy szót sem értett abból, amit mondtak, de nagyon jólesett neki a kedvesség, a türelem. Később átvitték a szomszéd szobába, megborotvtálták, és alaposan lemosták. A teste tele volt fájó sebekkel.

A szomszéd ágyon fekvő beteg nem volt egészen tiszta tudatánál, meglehetősen zavartan viselkedett. Ki tudja, hogy szegénynek milyen

borzalmakat kellett átélnie, milyen veréseket szenvedett el, amitől az elméje elborult. A jobb napokon mindenkinek „adj Isten”-nel köszönt, és mindenkire magyarul beszélt. Ilyenkor lehetett vele beszélgetni is. Dicker Béla többek közt azt is megtudta tőle, hogy Erdélyből származik. A rosszabb napjain azonban csak feküdt az ágyon mozdulatlanul, magatehetetlenül.

A látogatók jöttek és mentek a kórházi szobákban. Voltak olyanok, akik azért jöttek, mert látni akarták az élő csontvázakat, de voltak olyanok is, akik segíteni akartak. Egy napon három fiatal amerikai katona érkezett. Csendesen beszéltek a betegekhez, bár az egykori foglyok nagy többsége nem értette a nyelvüket. Az egyik katona azonnal észrevette a tekercsét Dicker Béla feje fölött. Ő volt sergeant [örmester] Sidney Davidov. Odament az ágyhoz, két kezébe fogta Dicker Béla kezét: – How are you doing? – kérdezte. – Adj Isten! – válaszolt neki helyette is a szomszéd. Sajnos egyik katona sem beszélt németül vagy jiddisül. A szomszéd próbálta a románt, de ez nem segített. Dicker Béla végre megértette, hogy az örmester segíteni akar, és ekkor gesztusokkal elmagyarázta neki, hogy szeretne egy tallitot, egy pár tefillint és valamilyen sapkát, ha lehet. A szomszéd ágyon fekvő beteg egyetértően bólogatott. Davidov megígérte, hogy megszerzi a kért dolgokat.

Jó pár nap elteltével, egy szombati napon tért vissza az örmester egy csoport katonával, akik zsákokat hoztak, és az egyikük egy Tórá is cipelt. Izgatott mormolás futott végig a kórtermen. Dicker Béla egész testében remegett, és könny toltult a szemébe, amikor meglátta a Tórá. Davidov odajött üdvözölni őket, majd adott egy-egy tallitot Dicker Bélának és a szomszéd ágyon fekvő betegnek is. Az magához ölelte az imakendőt, és elkezdett sírni. A zsákokban tallitok és egy nagy gombolyag tefillin volt, amit a zsidók csak később, a szombat kimenetele után válogattak szét. Az imakendőket szétosztották a kórteremben, ahol a betegeknek több mint a fele volt zsidó. A katonák elmondták, hogy a zsákokat a buchenwaldi lágerben találták.

A kórterembe hamarosan egy kalapos, szakállas fiatalember lépett be. Ő volt a kántor. Lassan sétált az ágyak között, és ha talált közös nyelvet a betegekkel – többnyire a jiddis –, beszélgetett velük. – Git Shabes, Shulem Alehem! – üdvözölte Dicker Béla a kántort. – Alehem Shulem, Git Shabes! – felelte a fiatalember. – Adj Isten! – mondta a szomszéd ágyon fekvő beteg. – Jó napot! – jött magyarul a válasz. A kántor Litvániából származott, Franciaországban bujkált, míg el nem fogták. A buchenwaldi koncentrációs táborba került, ott tanult meg néhány magyar szót magyar foglyoktól, így a szegény zavart beteg köszönését az anyanyelvén tudta viszonzni. A kántor beszélgetett a betegekkel Auschwitzról, Buchenwaldról, Dachauról, Dicker Béla pedig beszélt barátjáról, Grósz Béláról, és elmesélte a kis tekercs történetét is. Ezután azt a kívánságát fogalmazta meg, hogy

szeretné olvasni a Tórát. – Ha elég erősnek érzed magad, akkor olvashatod – egyezett bele a kántor. Dicker Béla ekkor még nagyon gyenge volt, keze-lába remegett az izgalomtól, de a világ minden kincséért sem mondott volna le erről a lehetőségről. Auschwitzban mindennap könyvek nélkül imádkozott, amiben akkor Grósz Béla volt a segítségére. A kántor nagyon szép hangon énekelt, nagy hatással volt a nem zsidó betegekre is. Együtt köszöntötték az új, szabad világot. Végül elérkezett az idő, hogy Dicker Bélát hívták a Tórához. Két katoná megfogta két oldalról, és a szoba közepén lévő asztalhoz vitték. Párnákat tettek egy székre, és félig állva, félig ülve tartották. Dicker Béla jobb kezében tartotta a Tóramutató jadot, és a másik kezében a tallittal próbálta a könnyeit visszafojtani. Az olvasás a körülmények ellenére is nagyon jól ment. Azután visszavitték az ágyába, ahol már nem kellett többé a könnyeit visszatartani... Eszébe jutottak elpusztult családtagjai, és a Tóra-olvasás ímént megélt magasztos percei felidéztek benne szeretett barátja, Grósz Béla szavait: Együtt túléljük a háborút, és együtt fogjuk olvasni a Tórát. És akkor legyőztük a náciakat is...

Eddig tartott Dicker Béla elbeszélése, melyet fiatal ismerősének, Tóth Árpádnak (Ari Toth Miller) mondott el, három évtizeddel a háború befejezése után. A hosszú beszéd alatt kifáradt, és csendben elaludt a karosszékében. A fiú re-

metében helyezték nyugalomra abban a tallitban, amelyet Dachauban kapott 1945-ben...

temetőben helyezték nyugalomra abban a tallitban, amelyet Dachauban kapott 1945-ben...

Ari Toth Miller írása alapján szerkesztette: Urbán Terézia

Utóhang

„Zsidónak lenni: emlékezni és őrizni”¹

Ari, amikor értesült Dicker Béla haláláról, elővett egy kis füzetet, és feljegyzést készített a hallott történetéről. Őt – saját családi tragédiái okán is – kamaszkorától kezdve erősen foglalkoztatja a magyar zsidóság sorsa, a holokauszt története. 15-16 éves korától 23 éves koráig beutazta a történelmi Magyarország csaknem minden jelentős városát és nagyobb falvait. Egykori zsinagógákat, zsidó temetőket és holokausztülöket keresett. Több mint 800 zsinagógaképet gyűjtött össze, s maga is sok fotót készített, köztük olyan zsinagógákról is, melyeknek ma már nyoma sincs. Nagyon sok öreg zsidóval beszélt, de akkoriban nem ismerte föl, hogy milyen fontos lenne megörökíteni mindazt, amit elmeséltek. Az egyetlen kivétel a szerencsi Dicker Béla története volt, mert a rendkívül részletes elbeszélése, valamint az ajándékba kapott relikviák (a kis tekeres és egy háborús katonai imakönyv) különösen fontosá tették ezt.

A zsidó nép az emlékezés népe. Az „emlékezni és őrizni” mózesi parancsa kíséri végig egész történelmüket, ez tartotta és tartja össze e népet. Erről szólnak ünnepeik, ez határozza meg zsidó létüket, és a XX. század közepe óta a holokauszt áldozataira való emlékezés is e parancsok közé tartozik. Ennek fontos része a túlélők emlékeinek megőrzése és továbbadása. Ebből áll össze a történelem, ami nem a tankönyvekben van leírva, hanem az emberek személyes sorsában. Ezért fontos az emlékezés. Az emlékezés, mely érzelmektől áthatott, szelektív, szubjektív, vagy ahogyan Kant fogalmazott: „fantázia és éber tudat együttesen”.² De törekeny volta ellenére sem szabad lemondanunk róla, mert ezekből a személyes emléktöredékekből áll össze és kristályosodik ki az a kollektív emlékezet, melynek fontos szerepe van egy nép identitásának formálásában.³ Ennek a nagy egésznek egy parányi alkotórésze Dicker Béla története is.

(U. T.)

¹ <https://www.evangelikus.hu/uri-asaf-interju>

² <https://mindsetpszichologia.hu/2017/12/10/az-emlekezet-torekeny-hatalma-hogyan-menthet-meg-a-pszichologia-artatlanokat-mindset/>

³ <https://pszichologuskeresohu/blog/kollektiv-emlekezet>

A szerencsi zsinagóga az 1970-es évek közepén, napokkal a lerombolása előtt (A fotót a 17 éves Ari Toth Miller készítette.)

Szécsi József vallásfilozófus

Befejező rész

A kereszténység zsidó gyökerei a vallásközi párbeszéd dokumentumainak fényében

A berlini 12 pont (2009)

2009 júliusában a „A Nemzetközi Keresztény-Zsidó Tanács” (International Council of Christians and Jews – ICCJ) éves nemzetközi konferenciáján felhívást intézett a világ keresztény és zsidó közösségeihez, ez az ún. „berlini 12 pont”.

Nemzetközi Keresztény-Zsidó Tanács

Az újra-elköteleződés ideje:
2009. évi berlini 12 pont

Felhívás a világ keresztényeihez és
a keresztény közösségekhez

1. Harcoljanak a vallási, faji és minden más indíttatású antiszemitizmus ellen.
2. Segítsék elő a zsidókkal folytatott vallásközi párbeszédet.
3. Dolgozzák ki a judaizmus olyan teológiai értelmezését, mely hangsúlyozza annak megkülönböztetett integritását.
4. Imádkozzanak Jeruzsálem békéjéért.

Felhívás a zsidókhöz és zsidó közösségekhez

5. Ismerjék meg, hogy számos mai keresztény közösség tesz erőfeszítéseket a zsidókhöz való kapcsolatuk és a zsidókra vonatkozó megítélésük megváltoztatására!
6. Tanulmányozzák a zsidó szövegek és liturgia újraértelmezési lehetőségeit a keresztény reformok fényében.
7. Különböztessék meg az Izraelre és az antiszemitizmusra irányuló kritikákat.
8. Nyújtsanak bátorítást Izrael Államnak, amikor az alapító okiratokban lefektetett elvek megvalósítására törekszik a világ más országaihoz hasonlóan.

Felhívás zsidó, keresztény és más közösségek részére

9. Mozdítsák elő a vallások és kultúrák közti utat.
10. Segítsék elő a vallások közti barátságot és együttműködést, valamint a szociális igazságosság megteremtését a globális társadalomban.
11. Konstruktívan járuljanak hozzá a politikai és gazdasági szervezetekkel folytatott párbeszédhez.
12. Alakítsanak ki működő kapcsolatot azokkal, akik munkájukban a környezetvédelmet tartják szem előtt.

„Megbánhatatlanok ugyanis Istennek ajándékai és elhívása!” (Római 11,29)

Reflexiók a katolikus-zsidó kapcsolatok teológiai kérdéseiről
a „Nostra aetate” 50. évfordulójára (2016)

2016. december 10-én a Szentszék „Zsidó-

sággal való kapcsolatokért felelős bizottsága” egy dokumentumot hozott nyilvánosságra, melynek címe az újszövetségi római levél 11,29-es verse: „Megbánhatatlanok ugyanis Istennek ajándékai és elhívása!” Alcíme: „Reflexiók a katolikus-zsidó kapcsolatok teológiai kérdéseiről a „Nostra aetate” 50. évfordulójára”. A 7 pontból álló irat a II. Vatikáni Zsinat 50 évvel ezelőtt megjelent „Nostra aetate” kezdetű, a nem keresztény vallásokról szóló nyilatkozatának 4. fejezetéhez kapcsolódik, melynek címe: „Benső kapcsolat a zsidó vallással”.

A Római levél 11,29 verse görögül: „Ámetá-melétá gár tá kháriszmátá káj hé klészisz tú Theú!” Héberre ezt így lehetne fordítani: „Ki ló-jimnáché-m Elóhím ál-mátténát jádó veál-keriát pihu!” Ebben a mondatban a Tóra 4. könyvének, a Bámidbárnak szavait halljuk (23,19): „Isten nem ember, hogy hazudjon, és nem ember fia, hogy változzon!” – és hasonlóképpen Sámuel első könyvének mondatát (15,29): „Izrael Győzelmese nem von vissza és nem bán meg semmit, mert nem ember, hogy megbánjon valamit!”

Az ókorban nem volt vallásközi párbeszéd, az egyik fél legyőzte a másikat és a legyőzöttek isteneit betette a maga panteonjába. A középkorban a politikailag uralkodó pozícióban lévő folytatott esetenként disputát vallási-szellemi ellenfelével. Tekintettel arra, hogy ez a keresztény-zsidó kapcsolatokban a vallási antiszemitizmus, az inkvizíció és az európai országokból való zsidó-kiűzések valóságában folyt, nem volt érdemi. A holokauszt a politikai antiszemitizmus kifutása volt, de sajnos 100 százalékgig jelen volt benne a vallási antiszemitizmus is Európában és nálunk is, Magyarországon. 1942-ben megalakult a Nemzetközi Keresztény-Zsidó Tanács, az ICCJ, melynek megalakulásától 1991-től tagja a magyarországi Keresztény-Zsidó Társaság.

Ezen legutóbbi vatikáni irat arról ír, hogy Jézus Krisztus halálán és feltámadásán keresztül minden ember részesül az üdvösségben, mindenki megváltást nyert. Az irat kifejti, hogy jól lehet a zsidók nem hisznek Jézusban, mint egyetemes Megváltóban, nekik is részük van az üdvösségben, mert Istennek ajándékai és elhívása visszavonhatatlan (vö. Római 11,29). Az, hogy ez miként valósul meg, az Isten üdvözítő tervének titka – mondja a dokumentum. Kijelenti továbbá az irat, hogy amikor a katolikusok a zsidókkal folytatott párbeszédben tanúságot tesznek a Jézus Krisztusba vetett hitükről, tartózkodnak a térítés és a missziós hitterjesztés minden aktív kísérletétől a zsidókkal. Az irat kijelenti, hogy a katolikus egyház nem irányoz elő a zsidók felé irányuló semmilyen intézményes missziót.

A szöveg természetes módon kérdéseket vet föl. A zsidóság a hellenisztikus időkben térítő, missziós vallás volt, ez azonban a kereszténység politikai térnyerésével megszűnt. A kereszténység Jézus missziós parancsa alapján történelme folyamán misszionált és misszionál, az iszlám, mint harmadik monoteista vallás szintén misszionál.

Én a meggyőződés átadásáról a következők mondok: ha nem szólok egy szót sem, akkor is információt bocsájtok ki magamból. Nem az a probléma, hogy informálok, hanem az, hogy hogyan, miként. Mindenkinek van valamiféle meggyőződése, ha aszerint él, akkor, ha erre készítése van, jogosult annak átadására másoknak. Ha a másik erre azt mondja, hogy nem kér belőle, akkor nem erőszakolhatom rá a meggyőződésemet.

A zsidósággal van egy külön probléma, ti. 2000 éve akarja a kereszténység megtéríteni és 2000 éve ugyanazok a teológiai problémák választanak el bennünket egymástól. Ehhez hozzájöttek a középkori törvények, üldözések, a végén pedig a vézskorszakban jelenlévő szellemi, emberi hozzáállás. A zsidóság a 70. évi II. Szentély elpusztulása után diaszpórában élve viszonylag jól ismeri a keresztény vallást, ez fordítva már nem áll, jóval hiányosabbak az ismeretek. A lényeg az, hogy a zsidóság általában nem kér a térítésből.

Évekkel ezelőtt történt egy Pest megyei faluban, hogy a lakosság rájött, hogy egy öreg néni a faluban zsidó. Rávetették magukat, hogy megtérítsék. A néni teljesen kikészült. A falu egy kisebb része volt gyakorló vallásos, a nagyobbik meg sehogy, de az az egy zsidó az probléma volt. A bibliai próféta látomásában a népek egykor majd megtérnek Sionra, a zsidósághoz jönnek. Pál apostol ezt megfordította, ti. majd ha a zsidók betérnek Krisztushoz, akkor jön el az idők vége. A XI. században Európában sok keresztény, köztük klerikusok betértek a zsidósághoz. Ezt több rabbi úgy értékelte, hogy közel van a Messiás eljövetele.

Úgy gondolom, hogy mindenki átadhatja nézeteit a másikkal, ha ezt életében megvalósította és a másik erre fogadóképes. Persze mindig lesznek kiscserkészek, akik átviszik az öreg néni az úton, bár esze ágában sincs átkelni.

Könyv-vallások vagyunk, szükséges, hogy mindig visszatérjünk a kiindulóponthoz, a szent iratokhoz, így a vatikáni dokumentumban szereplő páli verssorhoz is. Tudnunk kell, hogy ezek a gondolatok, 2000 évvel ezelőtt egy adott korban születtek meg, mely gondolatoknak bölcsője az ókori zsidóság szent iratrendszere és a napi gondolkodás, filozófia volt. Könyv-vallásokként ma is ez az utunk: őseink szent írott és szóbeli hagyományát életet adó kapcsolatba kell hozni napjaink kihívásaival és jogos elvárásaival.

2015. december 10-én Hanukka ünnepének 5. napja volt. Nész Gádól Hájá Sám – Nagy Csoda Történt Ott! – mesélte a trenderli, Hanuka ünnepének játéka. A zsidóság türelmes nép, 2000 évenként egy-egy csoda nem árt. A Talmud egyik verssora szerint: „Nem minden órában történik csoda.” (Megilla 7 b), de ahogy Pesten mondják: Volna rá igény!

Dr. Szécsi József

A cikk a 2018 novemberi számban megjelent írás folytatása.

Az ismeretlen fekete könyv

A második világháború alatt történt zsidóüldözések kapcsán kevés szó esik a Szovjetunió németek megszállta területein történekről. A háború előtt, ideértve a németek által elfoglalt lengyel területekről idemenekülteket is, hozzávetőleg négymillió zsidó élt itt. Egy részüknek sikerült keletre menekülni, de a visszamaradt körülbelül 2,7 millió zsidó a náci haramiák kezébe került, és rájuk a teljes megsemmisítés várt. A náci Németország a Szovjetunió ellen totális háborút viselt, ami azt jelentette, hogy minden nemzetközi egyezményt figyelmen kívül hagytak, így azokat is, amelyek a polgári lakossággal vagy a hadifoglyokkal való bánásmódról rendelkeznek. A Wehrmacht a megszállt területeken az SS-nek minden feltételt biztosított a „különleges” feladatok ellátásához, maga is tevékeny részt vállalt ezek végrehajtásában. Nem állja meg a helyét az a sokszor hangoztatott állítás, hogy a Wehrmachtnak csak harcoló alakulatai voltak, és nincs köze a háborús bűnökhöz. 1941. július 2-án Heydrich, aki Himmler után a második volt az SS rangsorában, kiadott egy rendeletet, amely kötelezően rendelkezik a Szovjetunió elfoglalt területein a komisszárok, a pártaktivisták és a zsidók kiirtásáról.

A megszállt területeken rekedt zsidóság megpróbált szembeszállni a hitleristákkal. A vilniusi, kaunasi, minszki és számos más gettó lakosai bátor és egyenlőtlen harcot folytattak a nácikkal és a helyi lakosságból kikerült cinkosaikkal. A gettókból és táborokból szökött zsidók hol egyenként, hol csoportosan csatlakoztak a partizánokhoz. Zsidók sokasága harcolt zsidó vagy többnemzetiségű alakulatokban. Itt kell megjegyeznünk, hogy nem állja meg a helyét az a nézet, hogy a varsói gettó lázadása az egyetlen eset, amikor zsidók szembeszálltak a nácikkal. Közel félmillió zsidó harcolt a szovjet hadseregben, közülük több mint százötvenen kapták meg a „Szovjetunió hőse” kitüntetést.

Amikor a szovjet csapatok visszafoglalták a megszállt területeket, azokon már csupán néhány tízezer zsidót találtak. A túlélők kivétel nélkül olyan emberek voltak, akiket a helyi lakosok bújtattak, vagy partizánosztagokban harcoltak.

1942-ben Albert Einstein azzal az ötlettel fordult a Szovjetunióban működő Zsidó Antifasiszta Bizottsághoz (ZSAB), hogy gyűjtsék össze a náci rémtetteket bizonyító visszaemlékezéseket, naplót egy „fekete könyv” számára, amely az európai zsidók ellen elkövetett náci rémtetteket dokumentálná. Az adatgyűjtés el is kezdődött.

Ilja Ehrenburg szovjet író, maga is zsidó, a háború alatt haditudósítóként működött, és nagy elismertségre tett szert. A legtöbb anyagot a túlélők az ő címére küldték, és azokat ő dolgozta fel. Az alábbiakban álljon itt néhány részlet Dr. Viktor Kuroga orvos (Litvánia) naplójából:

„1941. június 22. A háború kezdete. Estefelé kaunasi zsidók sokasága hagyja el a várost vasúton, szekéren, homokfutón és kerékpáron, lóháton és gyalog, együtt a kommunistákkal és a vöröskatonák hozzátartozóival (...) a Szovjetunió határai felé.

Az orosz zsidó katona síremléke a nyiregyházi temetőben

Június 23. (...) egymás után indulnak a szelrelvények Vilnius felé, 20-35 nyitott platós vagy zárt tehervagonnal, amiket zsidó menekültek töltöttek meg zsúfolásig (...) gyerekirás, elmebeteg kurjongatásai. (...) A Szovjetunió felé indított utolsó vonat már nem lépte át a határt. A kaunas-vilniusi vonal bombatámadást kapott, és járhatatlanná vált. Az utasok egy része ekkor lelte halálát.

Szeptember 1. A litván „partizánosztagok” tagjai német irányítással megkezdték a vidéki zsidók tömeges irtását. Az akció pontosan kidolgozott séma szerint haladt városról városra. A zsidókat arra kényszerítették, hogy ássanak maguknak sírt. Ezután odahozták velük betegeiket, hozzátartozóikat és a gyerekeiket, majd fehérneműre vetkőztették őket, és csoportokban végezték velük. Az életben maradtoknak el kellett temetniük feleségük, gyermekeik holttestét, majd velük is végeztek. Mindez fényes nappal történt, gyakran sok néző szemelátára.”

A ZSAB vezetői, figyelembe véve, hogy a Szovjetunióban működtek, súlyos hibát vétettek azzal, hogy a „fekete könyv” kéziratát kiküldték az USA-ba, a hatóságok engedélye nélkül. Akkor még a Szovjetunió és az USA szövetségesek voltak, így a baj lassan eszkalálódott, úgy, ahogy a viszony a szövetségesek között romlani kezdett. A sztálini ideológia szerint az ember először egy osztály tagja (míg létre nem jön az osztály nélküli társadalom), ezután az állam polgára, esetünkben szovjet állampolgár, és csak ezután egy nemzetiség tagja. Mivel a fekete könyv kifejezetten a zsidókkal, nem mint általában szovjet állampolgárokkal foglalkozott, már felkeltette a hatóság rosszallását. Az sem illik a szovjet embertípus tulajdonságai közé, hogy nagy számban áll az ellenség szolgálatába. Márpedig a fekete könyv nyíltan taglalja, hogy bizony, elsősorban a Baltikumban és Ukrajnában sokan csatlakoztak a német meg-

szállókhoz, és tevékenyen részt vettek a zsidók irtásában.

A háború után a ZSAB vezetői több próbálkozást tettek, hogy a „fekete könyv” a Szovjetunióban megjelenhessen, de hiába. Egyiküket rejtélyes körülmények között meggyilkolták, a többieket bíróság elé állították. Ilja Ehrenburg nem volt a vádlottak között, mert ő bizonyíthatóan ellenezte a kézirat USA-ba küldését. A „ZSAB-ügy” tárgyalása 1948-tól négy éven át folyt, és a zsidó kultúra képviselőinek 1952. augusztus 12-én történt kivégzésével ért véget. A pert a „hazatlan kozmopolitizmus” elleni harc jegyében indították, és a vád az volt, hogy „a ZSAB vezetői nacionalista tevékenységük eleven példáját szolgáltatták, amikor is az USA zsidó nacionalistáihoz csatlakoztak.”

Forrás: Az ismeretlen fekete könyv – Szemtanúk vallomásai a szovjet zsidók tragédiájáról (1941-1944). Egyetemi segédkönyv. Szerkesztette Krausz Tamás, fordította Székely Ervin. Pannónia Kiadó, 2005.

Glück Gábor

Zájin ádar

Február 12-én a miskolci hittestvéreinkkel közösen emlékezünk meg Mose Rabénu születéséről és jorcájtjáról.

16.30-tól mincha, márv. A drósét Markovics Zsolt főrabbi tartja, melyet halvacsoa követ.

IMA HÁBORÚBAN ÉS BÉKÉBEN

Amerikai zsidó katonák és tengerészek új imakönyve

Az előző számban „A szent tekercs” című cikk olvasása kapcsán eszembe jutott, hogy nekem is van egy olyan imakönyvtöredékem, amit az amerikai fegyveres erőknél szolgálatban álló zsidó katonák számára jelentettek meg. Elég régi kiadás, 1943-as. Bár az ima örök érvényű, gondoltam, utánajárok, adtak-e ki újabbat.

Az Egyesült Államok fegyveres erőinél öt évvel ezelőtt, 2014-ben történt a fordulat. Ebben az évben a Memorial Day¹ alkalmával adták ki az új imakönyvet, mely ezúttal megfelel valamennyi zsidó felekezethez tartozó katonára. Ez azért is fontos, mert az előző kiadást nem mindenki tudta megfelelően használni. A katonai álca borítású imakönyvet New York város három zsinagógájában mutatták be, ezáltal képviselve a három fő zsidó vallási irányzatot: az ortodox, a konzervatív és a reformágot.

Harold L. Robinson rabbi, nyugalmazott ellentengernagy, a Jewish Welfare Board Rabbitanács elnöke megfogalmazása szerint még sosem fordult elő, hogy három, egymástól ennyire eltérő zsinagóga ugyanazt az imakönyvet használja. (Ezt a rabbinikus testületet egyébként 1917. április 9-én, három nappal azt követően hozták létre, hogy az Egyesült Államok hadat üzent Németországnak. Célja, hogy támogassa az amerikai fegyveres erőknél szolgálatot teljesítő zsidó katonákat.²) A seregben szolgáló 29 rabbi gyakran inkább az általa képviselt irányzat sziderlijét részesíti előnyben. Robinson rabbi el látogatott a németországi Rammstein amerikai légbázisának imaházába, ahol generációkra visszamenőleg minden irányzatnak megfelelő imakönyveket talált. Számára ez azt jelentette, hogy szükség van egy egységesített, új imakönyvre. „Egy olyan könyvet akartunk letenni az asztalra, ami kellően kicsi, és megfelelően teljes ahhoz, hogy valamennyi rabbi használhassa” – mondta Robinson.

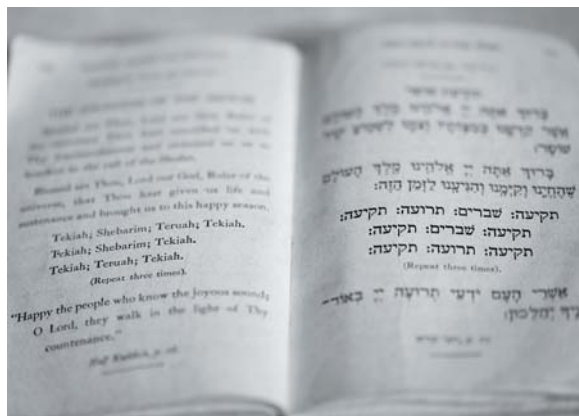
Az új, angol és héber nyelvű szidur zsebméretű, 650 oldalból áll, napi imákat, sábeszi és más ünnepi imákat tartalmaz. A költségeket a Rabbinátus fedezte, és ők is tették közzé az imakönyveket. A szövegek megfogalmazásában or-

Női reform rabbi az USA hadseregében (Forrás: https://de.wikipedia.org/wiki/Datei:Jewish_Chaplain_Iraq.jpg)

toadox, konzervatív és reformrabbiakra támaszkodtak, hogy mindenki a saját irányzatának megfelelő nyelven olvashassa az imákat. A cél egy olyan befogadó könyv volt, mely senki érzéseit nem bántja meg. Mitchell Rocklin a Connecticut állambéli Middletownban állomásozó 395-ös tartalékos zászlóalj ortodox rabbija szerint nem minden katonai rabbi fogja ezt mindig használni. „Ez nem olyan, mint egy M16-os [gépkarabély], amit muszáj használnod” – fogalmazott Rocklin. Az ortodox rabbi az imakönyvet szerkesztő bizottság tagjaként elmondta, hogy a cél a lehető legjobb imakönyv kidolgozása volt. Senki nem fog ugyan repesni az örömtől, de szinte mindenki fogja tudni használni – tette hozzá.

Az ortodoxok számára, akik szigorúan követik a Tórárt és a szájhagyomány útján terjedő szokásokat, az új imakönyv lehetőséget nyújt egy teljesebb reggeli imádkozásra, valamint az étkezések utáni teljes áldásra. Utóbbiakra a korábbi kiadások nem adtak lehetőséget. A zsidóság másik spektrumán tartózkodó reformzsidók pedig egy olyan sziddurt akartak, melynek nyelvezetében fellelhető az egyenlőségre való törekvés. A reform- és konzervatív irányzatoknál régóta lehetnek női rabbik, az ortodoxoknál hagyományosan pedig nem. Az előbbi irányzatok zsinagógáiban Ábrahám, Izsák és Jákob patriarchák mellett meg szokták említeni a matriarchákat (imahot) is, úgymint Sárát, Rebekát, Ráheldt és Leát. Továbbá szerepel az új kiadásban egy-egy ima az Egyesült Államokért és Izraelért is.

Amerikai katonai imakönyv (fotó: Tóth-Ábri Péter)

Az imakönyv hatévnyi előkészület után 11.000 példányban jelent meg.

A magyarországi zsidó származású katonák által használt imakönyvet illetően egy 2017-ben megjelent cikk ad némi tájékoztatást. 2017. május 1-jén „újabb öt évre nevezte ki (...) dr. Simicskó István honvédelmi miniszter a Honvédelmi Minisztérium Tábori Lelkészi Szolgálat Tábori Rabbinátus tábori főrabbijának Köves Slomót”.³ A rabbi a cikkben elmondja, hogy az első világháború lezárásának centenáriumán újra kiadták a „világháborúban harcra induló zsidó katonák által használt miniatűr imakönyvet”.

Lauren Markoe, 2014. 05. 21-én megjelent és a [washingtonpost.com](http://www.washingtonpost.com) oldalon 2018. 11. 01-jén elérhető cikke alapján az oldalt Sugár Károly szerkesztette.

Harold L. Robinson nyugalmazott ellentengernagy

¹ Az Egyesült Államok bármelyik haderőnemében harc során elhunyt katonák emléknapja – a szerk.

² https://en.wikipedia.org/wiki/Memorial_Day_Hozzáférve_2018.11.01-jén.

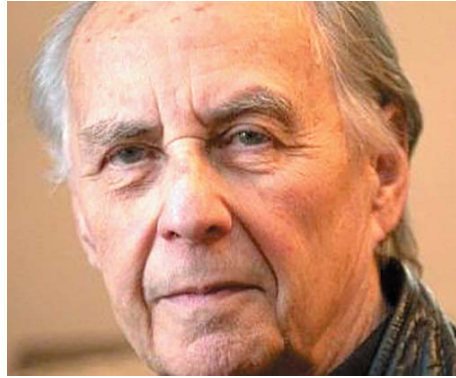
³ https://honvedelem.hu/cikk/63751_egysegebe_olvado_sokszinuseg_Hozzáférve_2018.11.01-én.

IRODALMI ARCKÉPCSARNOK 4.

Sándor Iván – talán kivételesen mély történettudományi érdeklődése és széles körű olvasottsága révén – különleges helyzetet foglalt el magának a magyar irodalomban: látszólag saját, külön úton járó, magányos író-gondolkodó, ám soha nincs egyedül – hiszen mindig fölsejlik mögötte az a néma sokaság, amelyet képvisel. Mi ennek a tömegnek a közös jellemzője? Az áldozati szerep. Sándor Iván a benne élő és alkotó humanista elkötelezettség minden erejével az áldozatok mellett áll, és értük, róluk, nekik ír. Az érdekli őt is, mint a nagy tisztaeszlári per védőjét, Eötvös Károlyt, aki A nagy per című könyvében teszi föl a kérdést: hogyan jut el az ember addig, hogy a legnagyobb meggyőződéssel tegye azt, ami a legnagyobb meggyőződése ellen való?

Az áldozati szerepről Sándor Ivánnak sajnos saját, személyes, családi emlékei is vannak. Anyai nagymamája 1874-ben született Lembergben, nyolc éves volt, amikor családja egy véres pogrom elől Magyarországra menekült – és az egykori nyolc éves kislánynak évtizedekkel később a budapesti gettóban kellett elpusztulnia. 1944 novemberében az akkor 14 éves Sándor Iván a szüleivel együtt menetel az óbudai téglagyár felé hajtott tömegben. Tizenhat éven aluli gyermekként a Nemzetközi Vöröskereszt védelme alá került, gyermekotthonokban, pincékben bujkált, szülei azonban a Hegyeshalomig vezető halálmenetbe kerülnek, egy rokonuk menti ki őket onnan. A család Budapesten találkozik újra, az ostrom utolsó heteit egy Pannónia utcai védett házban töltik. Többször felsorakoztatják őket a nyilas pribékek, de Carl Lutz közbenjárására a ház lakói megmenekülnek.

Sándor Iván (1930-)

Nem csoda, hogy ilyen előzmények után Sándor Iván szenvedélyesen kutatja a „gonosz” leőhelyét: azoknak az irracionális mítoszoknak, és a belőlük kicsapó mentalitásoknak az eredete érdekli, amelyek végigkísérik az emberiség történetét. Mint többször megfogalmazta: ezek az irracionális elemek konfliktusos történelmi helyzetekben, háborúkban, járványokban és forradalmakban felerősödtek, végigkísérik a közép-európai, és benne a magyar történelem nyomorúságos huszadik századát is.

Sándor Iván nevét Nyíregyházán és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében jóval azelőtt megismerték, hogy a szellemi és irodalmi életben esszé- és regényíróként rangot vívott volna ki magának. Hiszen 1973-ban kereste föl először Tisztaeszlárt,

Solymosi Eszter hírhedt faluját, hogy megtörje és szóra bírja azt a lassan ölé méregként ható, évtizedes elhallgatást, amelynek romboló ereje az egyszerű társadalmi földrengést okozó kataklizmák pusztításával mérhető. Kutatásaiból A vizsgálat iratai címmel 1976-ban született igen nagy sikerű könyv, amelynek nem csak az első, de a többi kiadását is gyorsan elkapkodták. Tisztaeszláron aligha van olyan ház, ahol nincs belőle egy példány, de Nyíregyházán sem kell bemutatni ezt a csontig hatoló kötetet. Legutóbbi kiadása négy éve jelent meg új, jelentősen bővített formában, amely tartalmazza az 1976-os kötet anyagát az eredeti beszélgetések CD-re írott hangfelvételével, a Tisztaeszlár című, 1967-ben íródott drámát, az annak kapcsán készített nagyinterjút, a második (1983) és a hatodik kiadás (2004) utószavát, valamint egy 2015-ös szöveget, amely az új kiadáshoz íródott.

A kutatás, és egyáltalán: Sándor Iván esszé- és regényírói munkásságának egyik vérfagyasztó tanulsága, hogy nem múlik a múlt. Talán ez a felismerés az egyik oka annak, hogy Sándor Iván a regényeiben sűrűn váltogatja az elbeszélői igeidőket: hol a „jelenben” vagyunk, hol a „múltban”, hol e kettő fura elegyében, ahol egyszerre vagy kioltja, vagy fölerősíti egymást a személyes és a kollektív emlékezet. Hiába élsz a mának – mondja nekünk ez a bölcs, rezignált írói hang –, a múlt elől nem menekülhetsz, pláne nem a jövőbe, hiszen jövőd sem lesz, ha nem a múltadra építed. Tessék olvasni ezt a bölcs, rezignált író! Legutóbbi kötetét a Magvető adta ki A hetedik nap címmel, de úgy tudni, már új mű is készül. Szeretettel várjuk!

Kácsor Zsolt

Temetői nyitvatartás

A temető 2018. június 1-től – annak gondnokával történt megállapodás alapján, évszaktól függetlenül – minden pénteki napon 9.00 – 12.00 között látogatható. A temető a zsidó és állami ünnepeken zárva van, de az állami ünnepeken, vagy a hivatalos nyitvatartási időtől eltérő időpontokban a temető gondnokával történő előzetes megállapodás alapján látogatható.

A vasárnapi nyitvatartás évszaktól függetlenül 9.00 – 12.00-ig.

A temető hétfőtől csütörtökig 04.01. és 10.14. között 9.00 – 16.00-ig, 10.15. és 03.31. között 9.00 – 12.00-ig látogatható.

Csalószki István temetőgondnok elérhetősége: 06-20/497-7532

SÓFÁR

A Nyíregyházi Zsidó Hitközség folyóirata
Postacím: 4400 Nyíregyháza, Mártírok tere 6.

E-mail: sofarujsag@gmail.com

Tel./fax: (36)-42-417-939 • Web: www.sofar-ujasag.hu

Számlaszám: OTP 11744003-20331427

Lapalapító és fotók: Tóth-Ábri Péter

Szerkeszti a szerkesztőbizottság

Felelős kiadó a Nyíregyházi Zsidó Hitközség

Tördelés, nyomtatás:

Gprint Iroda (4400 Nyíregyháza, Szabolcs u. 7/A)

A folyóirat ingyenes!

IBAN: HU56 1174 4003 2033 1427

SWIFT CODE: OTPVHUHB

**A lap MAZSÖK támogatásból
valósult meg.**